

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

РЕБУХА ЛІЛІЯ ЗІНОВІЇВНА

УДК [037.091.12:36–051]:001.8(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Міністерство науки і освіти України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Мельничук Ірина Миколаївна,
ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України», завідувач кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Біда Олена Анатоліївна,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, завідувач кафедри педагогіки і психології;

доктор педагогічних наук
Кучай Олександр Володимирович,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, доцент кафедри педагогіки;

доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Віра Аркадіївна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи.

Захист відбудеться «08» травня 2019 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «05» квітня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Постійні зміни в суспільстві сприяють розвитку нових професій, до яких віднесено соціальну роботу, що накопичує історичні здобутки діяльності соціальних працівників. Потреба у компетентних фахівцях для професійної діяльності у соціальній сфері зумовила посилену увагу науковців та педагогів-практиків до дієвого вдосконалення підготовки майбутніх соціальних працівників і врахування таких особливостей: *інституалізація* соціальної роботи як професійної діяльності починаючи з 90-х рр. ХХ ст.; *широка варіативність* змістового наповнення навчання майбутніх бакалаврів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота» галузі знань 1301 «Соціальне забезпечення» у різних закладах вищої освіти України; *широкий спектр функціональних напрямів* діяльності фахівців такої кваліфікації, що потребує формування в студентів професійної компетентності ще в період навчання в закладах вищої освіти.

Аналіз закордонного досвіду підготовки фахівців для професійної соціальної роботи (В. Бочарова, П. Гібсон (P. Gibson), Л. Гусякова, М. Доуел, Б. Дрейк (B. Drake), В. Курбатов, Ф. Парслоу, Ш. Рамон, С. Тетерський, Б. Тьер (B. Thyer), Л. Фейз (L. Feize), М. Фірсов, М. Ховард (M. Howard), А. Ходусов, Є. Холостова, Т. Шанін, С. Шардлоу, К. Шімановська та ін.) свідчить про наявність певної специфіки навчання майбутніх соціальних працівників для кожної країни.

Наукове осмислення досвіду підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери відображено в працях вітчизняних науковців, які досліджували понятійно-категорійний апарат соціальної роботи (С. Бабак, З. Бондаренко, А. Євсович, Т. Лях, А. Мекшун, А. Капська, І. П'янковська, Л. Тюптя), обґрунтували науково-методологічне розуміння соціальної роботи як суспільного феномена (О. Безпалько, В. Бех, О. Карпенко, М. Лукашевич, І. Мельничук, І. Мигович, Г. Попович, А. Фурман), вивчали витоки соціальної роботи (Т. Аветісян, А. Горілій, І. Грига, С. Кубіцький, В. Поліщук, М. Шапаренко, В. Яровий), узагальнювали різні підходи до розуміння соціальної роботи як науки (І. Зверева, Л. Коваль, С. Хлебик, О. Янкович), розглядали організацію професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (С. Шепелюк, О. Язвінська), окреслювали сучасні проблеми соціальної роботи та підготовки соціальних працівників (О. Біда, І. Козубовська, О. Кучай, О. Пінчук, Л. Романовська, Т. Семигіна, В. Тищенко, Ю. Швалб), розробляли технології соціальної роботи (О. Васюта, Л. Завацька, В. Шахрай), аналізували інноваційні педагогічні технології формування професіоналізму майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки (О. Дубасенюк, М. Кадемія, Л. Міщик, В. Сизикова) та ін. Усебічне дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах вищої школи реалізовано в докторських та кандидатських дисертаціях (І. Боднарук, О. Водяна, Д. Годлевська, Є. Дєдов, О. Загайко, А. Капська, О. Карпенко, О. Кулікова, Н. Ларіонова, І. Мельничук, Н. Микитенко, В. Поліщук, Л. Прудка, В. Савіцька, Г. Слезанська та ін.).

Спільною ідеєю більшості наукових розвідок є думка, що концепція соціальної роботи та професія соціального працівника є новаційними для України,

відтак підготовка студентів до роботи за фахом потребує врахування сучасних напрямів розвитку суспільства і фундаменталізації вищої освіти. Суттєвий внесок у вирішення проблем фундаменталізації освіти зробили В. Баранівський, І. Бардус, С. Гончаренко, М. Дмитриченко, Г. Дутка та ін., розглядаючи філософські та наукові передумови фундаменталізації змістового наповнення професійної освіти та її роль у підготовці компетентних, інноваційно орієнтованих фахівців. Дослідники визначають фундаменталізацію як потребу часу (Ю. Панфілов), структурують її теоретичні та практичні аспекти (Г. Васьківська), розглядають фундаменталізацію освіти як необхідний чинник у системі професійної підготовки фахівців (М. Ковтонюк, В. Садова, О. Сергєєв), основу розвитку інноваційної вищої освіти (А. Коломієць, С. Семеріков, О. Теплицький), вирішення проблеми професійної мобільності сучасного фахівця (О. Язвінська) та ін.

Фундаменталізацію професійної підготовки майбутніх соціальних працівників розглядаємо як процес формування в студентів розуміння сучасної соціальної роботи як науки, опанування необхідних знань не лише з дисциплін, які безпосередньо відображають сутність обраної спеціальності («Історія соціальної роботи», «Теорія соціальної роботи», «Технології роботи соціального працівника», «Методи соціальної роботи»), а й пов'язаних з нею наук (філософія, соціологія, психологія, медицина, математична статистика, екологія та ін.), що комплексно формують наукове та професійне мислення, уміння і навички, сприяють конкретизації професійно-особистісних потреб і установок, усвідомленню відповідальності за власні професійні вчинки. Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників закладає основу для взаємопроникнення системних наукових знань, практичних професійних умінь і навичок, їхньої комплексної дієвої реалізації.

Аналіз результатів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників підтверджує, що вони часто не здатні науково обґрунтувати і самостійно знайти оптимальні способи вирішення професійних завдань, що пов'язується з недоліками традиційного навчання. Серед недоліків традиційної підготовки майбутніх соціальних працівників визначають такі: спрямованість і результативність навчання студентів недостатньо відповідає потребам дієво-практичної готовності майбутніх фахівців до реальної соціальної роботи з клієнтами; дисципліни циклу професійної та практичної підготовки недостатньо інтегруються з професійними практичними вміннями студентів; застосування педагогічних інновацій у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників має фрагментарний характер.

Оскільки професійна діяльність соціальних працівників направлена на постійні міжособистісні зв'язки з людьми, які потребують допомоги, відтак актуалізується застосування в процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи педагогічних інновацій посиленої міжособистісної взаємодії та інформаційного забезпечення. Визначено, що фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників шляхом інтеграції інноваційних технологій сприятиме реалізації особистісно орієнтованого підходу,

самоорганізації, самовдосконаленню, саморозвитку, самоосвіті, самовихованню студентів, стимулюванню їхньої розумової та соціальної активності. Однак у наукових публікаціях дослідників розкриваються тільки окремі аспекти фундаменталізації освіти засобами інноваційних технологій: визначалися тенденції та прогнози освіти в умовах інноваційного поступу суспільства (В. Бех, О. Безпалько, Н. Гайдук, В. Сафонова), досліджувалися інноваційні механізми розвитку сучасної вищої школи (В. Биков, І. Книш, Г. Ковальчук, Н. Кошечко, О. Пехота, Ю. Триус) та в соціальній роботі (О. Барановська, О. Біда, А. Кузьмінський, О. Карпенко, О. Кучай, І. Мельничук) та ін.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури та власний досвід практичної діяльності дав змогу виявити низку *суперечностей* між:

- високими темпами розвитку сучасного суспільства та соціальних технологій, що зумовлює світові потреби в удосконаленні професійної освіти майбутніх фахівців соціальної сфери, та переважанням традиційного навчання майбутніх соціальних працівників у вітчизняних закладах вищої освіти;

- традиційною вузькопрактичною підготовкою майбутніх соціальних працівників та потребою в розширенні професійного світогляду студентів на засадах фундаменталізації, що надає перевагу в навчанні універсальним та загальнозначущим досягненням людства в галузі науки і професійної практики соціальної роботи;

- сучасними вимогами до оновлення змісту навчання студентів спеціальності «Соціальна робота» та відсутністю педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників;

- об'єктивно зростаючою потребою суспільства в професійно компетентних соціальних працівниках з творчим підходом до вирішення завдань у роботі за фахом та недостатнім рівнем готовності студентів для кваліфікованого виконання в майбутньому професійних функцій, яка формується в процесі фундаменталізації професійної підготовки з використанням інтеграції інноваційних педагогічних технологій;

- потребою створення дієвих педагогічних умов для професійного становлення студентів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота» ще в період навчання в закладах вищої освіти та відсутністю методичного забезпечення процесу фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

З огляду на виявлені суперечності, актуальність означеної проблеми, відсутність її цілісного наукового аналізу в педагогічній теорії та практиці, об'єктивну потребу в методологічному і методичному осмисленні та розробленості зумовлено вибір теми дисертації **«Теоретичні і методичні засади фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії в межах теми «Інновації у виховному процесі вищих навчальних закладів» (номер

державної реєстрації 0108U002347), де роль автора полягає в дослідженні фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників шляхом цілеспрямованого використання інтегративних педагогічних технологій.

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол №11 від 29.11.2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 31.01.2017 р.).

Мета дослідження полягає в науковому теоретико-методологічному і методичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці дієвості педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні взаємопов'язані **завдання дослідження**:

1. На основі теоретико-методологічного аналізу сутності соціальної роботи в Україні та за кордоном визначити особливості та прогресивні тенденції фундаменталізації та інноватизації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

2. З урахуванням наукових підходів до оновлення вищої професійної освіти охарактеризувати напрями фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інноваційних технологій.

3. Обґрунтувати основні положення концепції фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти на засадах інтеграції інноваційних технологій.

4. Розробити та науково довести доцільність застосування інтегративної тренінгово-інформаційної технології в процесі фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

5. Уточнити компоненти, критерії, показники та рівні готовності студентів до професійної діяльності, яка формується шляхом реалізації визначених педагогічних умов фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології.

6. Структурувати й теоретично обґрунтувати авторську педагогічну систему фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології та розробити структурно-функціональну модель такої системи.

7. Здійснити експериментальну перевірку дієвості авторської педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології в закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх соціальних працівників як компонент теорії і практики навчання студентів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічна система фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-

інформаційної технології в закладах вищої освіти.

Концепція дослідження. Провідною ідеєю дисертаційного дослідження є концептуальне положення про те, що формування готовності студентів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота» до професійної діяльності полягає в побудові та реалізації у вищій школі педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології, яка відповідає сучасним вимогам розвитку професійної освіти й збагачення фундаментальними знаннями та фаховими компетенціями сучасного соціального працівника.

Концепція дослідження базується на розумінні фундаменталізації професійної підготовки як спроектованого освітнього процесу, спрямованого на формування в майбутніх соціальних працівників цілісних, базових та особистісно-професійних знань, які охоплюють фахову узагальненість та універсальність й дозволяють, завдяки сформованому соціокультурному освітньому середовищу, пізнавально-теоретичні діяння студентів усвідомлено порівнювати з власними знаннями й уміннями та зіставляти їх з майбутніми професійно унормованими вчинками. Концепція дослідження реалізує особливий принцип професійного занурення майбутніх соціальних працівників у змістовно оновлене наповнення теоретичного, методологічного, світоглядного та практичного складників навчальних дисциплін та рефлексивного вивільнення як шляху від освоєння до привласнення фундаментальних знань, професійних умінь і навичок.

Запропонована концепція дослідження базується на методологічному, теоретичному, методичному та практичному концептах.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок і взаємодію основних категорій, які покладено в основу соціальної роботи як професійної мислєдіяльності та методологічних рівнів (філософсько-перспективний (філософський рівень методології), концептуально-дескриптивний (загальний і конкретно-науковий рівень методології), процесуально-праксеологічний (рівень методики, техніки та технологій педагогічного дослідження)) аналізу фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Методологічний концепт передбачає обґрунтування системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, відображає тенденції розвитку фундаменталізації освіти в напрямі істотного підвищення якості та рівня готовності до професійної діяльності майбутніх соціальних працівників та базується на філософських, методологічних, загальнопедагогічних принципах.

Теоретичний концепт ґрунтується на визначенні системи дефініцій (загальні, загальнонаукові, конкретнонаукові та професійного спрямування), вихідних параметрів та оцінок, покладених в основу розуміння фундаменталізації професійної підготовки; обґрунтовує зміни в освітній парадигмі, які відбуваються завдяки цілеспрямованому впровадженню педагогічних умов і спроектованому педагогічному керівництву процесом фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; розкриває сутність інтегративної тренінгово-інформаційної технології, що зумовлена загальними цілями, принципами, концептуальними положеннями фундаменталізації професійної підготовки;

установлює структуру готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. *Методичний* концепт передбачає організаційно-методичне забезпечення фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (мету, зміст, форми, методи та засоби інтегративної тренінгово-інформаційної технології). *Практичний* концепт відображає перевірку дієвості авторської системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології в закладах вищої освіти та сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології охоплювала використання форм навчання (інтегрована лекція, інтегроване практичне заняття, інтегроване семінарське заняття), методів (мозковий штурм, дискусії, кейс-метод, діалог культур, портфоліо, ігри, симуляційно-ігрові та професійно орієнтовані вправи, навчальні тренінги), матеріальних та інформативних засобів (інтерактивна дошка, комп'ютерна техніка, науково-методична література, мультимедійні навчально-методичні матеріали, навчальні програми і методичне забезпечення вивчення дисциплін із соціальної роботи, інформаційно-освітні сайти, Інтернет-ресурси), реалізацію педагогічних умов; розробку практично зорієнтованого навчально-методичного супроводу підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Загальна гіпотеза дослідження вибудована на основі концептуальних положень наукової роботи і полягає в тому, що ефективність професійної підготовки студентів напряму 6.130102 «Соціальна робота» можна значно підвищити, якщо в процес традиційного навчання впровадити педагогічну систему фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології, зорієнтовану на досягнення оптимального рівня готовності майбутніх фахівців до професійної соціальної роботи, та забезпечити відповідні педагогічні умови її реалізації.

Положення загальної гіпотези конкретизовані в таких **часткових гіпотезах**: педагогічна система фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників буде дієвою, якщо мотивувати студентів на особистісно орієнтоване навчання в закладах вищої освіти, усвідомлення соціальної значущості роботи соціального працівника та ставлення до себе як до майбутнього професіонала; модернізація змістового наповнення навчальних дисциплін (циклу професійної та практичної підготовки) теоретико-методологічним, технологічним, практико зорієтованим і професійним складниками спрямовуватиме студентів на розвиток генерувальних фундаментальних знань, які можна актуалізувати та активізувати в процесі професійної діяльності відповідно до вимог і запитів суспільства; виконання професійних дій у змодельованих ситуаціях пов'язується з опануванням умінь використовувати законодавчу базу, фундаментальні знання, методи та засоби соціальної роботи у вирішенні нестандартних професійних завдань; спрямування

активності самоосвітньої діяльності студентів сприятиме виявленню внутрішньо-особистісної потреби в професійному зростанні та саморозвитку майбутніх соціальних працівників.

Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні наукові підходи до пізнання світу, педагогічних явищ і методології професіогенезу; теорії гуманістичного особистісно зорієнтованого підходу в навчанні; теорії та методики професійної освіти; дослідження, присвячені питанням фундаменталізації професійної підготовки фахівців; фундаментальні положення про єдність діяльності й особистості як активного суб'єкта діяльності та відносин зі світом; дослідження, що розкривають сутність, зміст і структуру фундаменталізації навчання; критерії та характеристики педагогічного експерименту як методу дослідження. Провідними методологічними підходами до розв'язання обраної проблеми є системний, синергетичний, гуманістичний, гносеологічний, тезаурусний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, праксеологічний, акмеологічний, аксіологічний та інтегративний, які методологічно забезпечують системне бачення цілісного освітнього процесу в умовах фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в його діяльнісній інтерпретації та є основою для конкретнонаукової методології цього феномена. Виявами методологічних підходів у змістовому наповненні навчальних дисциплін до фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є модули (Б. Спіноза), яким притаманна: інтегрованість сучасних знань, аксіологічність, суб'єктна зорієнтованість, діалектичність і полісемічність знання, проблемність і діалогічність, осмисленість і рефлексивність та екзистенційність знань.

Нормативну базу дослідження складають такі законодавчі акти: Конституція України, закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про соціальні послуги» (2015 р.), укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.), «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (2005 р.), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2015 р.), Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 роки (2013 р.), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011 р.), нормативні документи, які визначають основу навчання бакалаврів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота» галузі знань 1301 «Соціальне забезпечення» (освітньо-професійна програма, освітньо-кваліфікаційна характеристика, навчальний план, програми навчальних дисциплін), затверджені вченими радами експериментальних закладів вищої освіти та інші документи, які декларують світоглядні та правові основи організації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, регламентують професійну діяльність й визначають вимоги до професіоналізму та компетентності фахівців соціальної сфери.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові підходи до розуміння сутності соціальної роботи, закладені в класичних працях теоретиків і мислителів минулого (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Г. Спенсер); концептуальні ідеї та

положення філософії освіти і методології педагогічних досліджень (В. Андрущенко, О. Безпалько, В. Бех, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, М. Лукашевич, І. Мельничук, І. Мигович, В. Поліщук, Г. Попович, Т. Семигіна, С. Сисоєва, С. Стьопін, Д. Чернілевський, А. Фурман, Г. Щедровицький), сучасного людинознавства (Б. Ананьєв, І. Пригожин, Н. Шмельова), наукових засад системного аналізу людської діяльності та дослідження професійної діяльності (В. Бочарова, А. Сорвіна, М. Фірсов, Є. Холостова), психолого-педагогічних основ взаємозалежності навчання, самостійної роботи, самоосвітньої діяльності та розвитку особистості, її самореалізації та самоідентифікації (І. Грабовець, Г. Коваль, І. Козубовська, Р. Кубанов, Г. Луценко, Н. Останіна, Л. Потапкіна), особливостей, напрямів і структури професійної підготовки фахівців соціальної роботи (О. Бегаль, Н. Бондаренко, І. Грига, І. Зверєва, О. Карпенко, Л. Коваль, І. Козубовська, М. Лукашевич, І. Мигович, В. Поліщук, Г. Попович, Л. Тюття, Ю. Швалб); аналіз наукових підходів до модернізації професійної освіти на засадах впровадження інноваційних педагогічних технологій у закладах вищої освіти (О. Біда, В. Вихрущ, З. Бондаренко, О. Кучай, В. Поліщук, О. Пехота, Л. Романишина, С. Сисоєва, Л. Топчій, Д. Чернілевський, О. Янкович); теоретичні основи конструювання і моделювання педагогічного процесу з упровадженням засобів інтерактивних технологій (Н. Кривоконь, І. Мельничук, О. Пометун, О. Теплицький) та ін.

Для вирішення поставлених завдань і перевірки сформульованої гіпотези використовувалися такі взаємодоповнювальні **методи дослідження**: *теоретичні* – ретроспективно-порівняльний, критичний, логічний аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, офіційної нормативно-правової документації, дисертаційних досліджень – для визначення сучасного стану розробленості проблеми фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; синтез, узагальнення, порівняння, компаративне вивчення відповідних концепцій, абстрагування, прогнозування, проектування, моделювання, класифікація – для уточнення та змістовної конкретизації суті проблеми, формування базового категорійно-дефінітивного апарату, обґрунтування та конструювання структурно-функціональної моделі педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології; *емпіричні* – педагогічне спостереження, збір та узагальнення незалежних даних, анкетування, інтерв'ю, опитування, бесіда, тестування, аналіз навчальних планів, типових освітніх програм, аналіз продуктів викладацької та навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу; *педагогічний експеримент* – констатувальний і формувальний етапи – для перевірки дієвості педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології; *статистичні* – методи математичної статистики з обчисленням F-критерію і t-критерію Стюдента – для обробки та представлення результатів експериментального дослідження, аналізу, перевірки гіпотез і кількісного встановлення залежностей

між досліджуваними явищами та процесами.

Організація дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2010–2018 рр. у чотири етапи науково-педагогічного пошуку.

На першому, пошуково-теоретичному, *етані* (2010 р.) здійснено аналіз філософської, психологічної, науково-методичної та педагогічної літератури, першоджерел, електронних ресурсів з проблеми дослідження; узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; розроблено науково-понятійний апарат дослідження, його вихідні параметри та програмну основу; визначено концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та обґрунтовано вибір основних засобів інтегративних інноваційних технологій, що дозволило сформулювати робочу гіпотезу, установити експериментальну базу дослідження та визначити напрями експериментально-дослідної роботи.

На другому, *констатувальному, етапі* (2011–2013 рр.) розроблено та апробовано інструментарій наукового дослідження, уточнено структуру готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в результаті фундаменталізації професійної підготовки, створено базу оцінкових показників для визначення рівнів такої готовності та здійснено моніторинг стану її сформованості у студентів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота», установлено педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології.

Третій, *формувальний, етап* (2014–2018 рр.) передбачав реалізацію педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології в закладах вищої освіти для експериментальної перевірки гіпотези, концептуальних положень та дієвості системи загалом.

На четвертому, *узагальнювально-підсумковому, етапі* (друга половина 2018 р.) проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи, здійснено порівняльну перевірку результатів констатувального та контрольного зрізів експерименту, узагальнено результати динаміки формування готовності майбутніх соціальних працівників до роботи за фахом у процесі фундаменталізації професійної підготовки, сформульовано загальні висновки та рекомендації щодо запровадження результатів педагогічного експерименту в процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти, визначено перспективи подальших наукових розвідок з проблеми дослідження, опубліковано монографію та оформлено текст дисертації.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Бердянському державному педагогічному університеті, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», Центральнотраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка,

Хмельницькому національному університеті. До експерименту на різних етапах дослідження було залучено 202 студенти (105 студентів на констатувальному етапі та 97 – на формувальному) і 23 викладачі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано концепцію фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології як теоретичну основу підвищення ефективності навчання студентів у закладах вищої освіти в єдності філософських принципів та науково-методологічних підходів дослідження феномена соціальної роботи, які розкривають її сутнісні властивості як професійної діяльності в процесі узагальненого аналізу професіогенезу та інноваційних і технологічних підходів до підготовки соціальних працівників з позиції професійного методологування; *обґрунтовано* педагогічну систему фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології в закладах вищої освіти, що об'єднує теоретичні і практичні основи освітнього процесу (методологічні принципи, методологічні підходи, зміст навчальних дисциплін) та *розроблено* її структурно-функціональну модель, яка об'єднує мету і результат навчання студентів на пряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота», визначає специфіку та обґрунтовує особливості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; відображає взаємозв'язок інноваційних педагогічних технологій, способів діяльності майбутніх фахівців і науково обґрунтованих педагогічних дій у процесі реалізації визначених педагогічних умов (створення мотиваційно-ціннісного освітнього середовища в процесі фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; спрямованість вивчення дисциплін циклу професійної підготовки на фундаменталізацію знань; використання фахово зорієнтованих ситуацій у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників; спрямованість самоосвітньої діяльності майбутніх соціальних працівників на фундаменталізацію професійної підготовки), що комплексно позначаються на професіогенезі майбутніх соціальних працівників та формуванні чотирьох компонентів (мотиваційно-ціннісного, фундаментально-когнітивного, професійно-діяльнісного, особистісно-розвивального) готовності студентів до професійної соціальної роботи, які визначаються за високим (конструктивно-креативним), достатнім (професійно-функціональним), задовільним (обмежено-виконавчим) та низьким (частково-відтворювальним) рівнями; *розроблено* інтегративну тренінгово-інформаційну технологію;

– *удосконалено* критерії, показники і рівні готовності студентів до професійної діяльності та *уточнено* її компоненти; *удосконалено* специфічний принцип професійного занурення та вивільнення, який сприяв реалізації педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної інформаційно-тренінгової технології;

– *здійснено* теоретичне узагальнення змісту таких понять: «фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників»,

«готовність до професійної діяльності майбутніх соціальних працівників в умовах фундаменталізації професійної підготовки», «інтегративна тренінгово-інформаційна технологія», «засоби інтегративної тренінгово-інформаційної технології», удосконалено поняття «соціальна робота», «фундаменталізація», «педагогічна технологія», «інтеграція педагогічних технологій» та змістове наповнення навчальних дисциплін («Історія соціальної роботи», «Теорія соціальної роботи», «Технології роботи соціального працівника», «Методи соціальної роботи») для фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, розкрито інтегративність їхнього змісту та встановлено між ними внутрішньодисциплінарні та міждисциплінарні зв'язки.

Подальшого розвитку набули основні напрями реалізації інтегративного підходу до фахової підготовки майбутніх соціальних працівників та проблема підвищення результативності професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти шляхом використання в навчальному процесі комплексу засобів інтегративної тренінгово-інформаційної технології.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти навчально-методичного посібника «Соціальна робота в закладах освіти», міждисциплінарного навчально-методичного комплексу (для використання інтегративної тренінгово-інформаційної технології у вивченні дисциплін «Історія соціальної роботи», «Теорія соціальної роботи», «Технології роботи соціального працівника», «Методи соціальної роботи») та методичні матеріали для викладачів щодо впровадження педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології. Це сприяло *оновленню* змістового наповнення дисциплін, спрямованих на отримання фундаментальних знань і формування готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Матеріали дослідження були використані в освітньому процесі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх соціальних працівників та для розроблення навчально-методичних комплексів з вивчення спеціальних дисциплін.

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в освітній процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка про впровадження № 01-15/06-01/05-1691 від 11.10.2018 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 57-30/1110 від 16.10.2018 р.), КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка про впровадження № 01-13/676 від 23.10.2018 р.), ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет» (довідка про впровадження № 09/1-445/3 від 26.10.2018 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 318 від 29.10.2018 р.), Хмельницького національного університету (довідка про впровадження № 152 від 22.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві працях

полягає в тому, що: у *статтях* [13] – обґрунтовано сутність самоосвітньої діяльності фахівців соціогуманітарних спеціальностей для фундаменталізації університетської освіти; [14] – визначено поняття «фундаменталізація освіти» та розкрито структуру фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; у *тезах*: [28] – обґрунтовано вплив інтерактивного навчання на формування власного бачення майбутніх фахівців у соціумі, професії, системі цінностей і поведінкових реакціях; [32] – розкрито умови проектування інноваційного змісту навчальних дисциплін у закладах вищої освіти; [33] – сформовано концепцію навчальної дисципліни «Теорія соціальної роботи»; [49] – виокремлено основні проблеми, що гальмують розвиток професійної підготовки соціальних працівників та розглянуті принципи професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти; [57] – розкрито взаємозв'язок фундаменталізації освіти з системою цінностей майбутніх соціальних працівників. Ідеї співавторів у роботі не використовувалися.

На захист винесено:

1. Концепцію фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, яка базується на чотирьох концептах (методологічному, теоретичному, методичному, практичному), передбачає оптимізацію професіогенезу студентів з урахуванням специфіки майбутньої діяльності та відображає теоретично-методичні засади підготовки фахівців соціальної роботи у закладах вищої освіти.

2. Педагогічну систему фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології, що відображено в структурно-функціональній моделі такого процесу.

3. Методику реалізації педагогічних умов фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології для формування готовності майбутніх фахівців соціальної роботи до професійної діяльності.

4. Змістове наповнення навчально-методичного супроводу фундаменталізації професійної підготовки засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології, що забезпечує перехід від підтримувального навчання до випереджальної професійно-спрямованої освіти.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації обговорювалися та одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (Київ, 2013; 2014), «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи» (Запоріжжя, 2016), «Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки» (Одеса, 2016), «International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social science» (Kielce, 2016), «Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості» (Харків, 2017), «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 2017), «Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine» (Sandomierz, 2017),

«Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (Київ, 2017; 2018), «Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології» (Харків, 2017), «Сучасний вимір психології та педагогіки» (Львів, 2017), «International scientific-practical conference Forming of modern educational environment: benefits, risks, implementation mechanisms» (Tbilisi, 2017), «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти» (Хмельницький, 2017), «Теорія і практика розвитку наукових знань» (Київ, 2017), «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 2018), «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2018), «Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді» (Тернопіль, 2018), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2018), «Актуальні проблеми сучасної соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: антидискримінаційна теорія і практика» (Ужгород, 2018), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2018), «Новація та виклики юридичної освіти» (Тернопіль, 2018); *всеукраїнські* – «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами» (Херсон, 2016), «Соціальна робота: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2016; 2018), «Освітній простір XXI століття: реалії, новації, перспективи» (Тернопіль, 2017), «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2017); міжвузівські семінари, засідання кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2010–2018 рр.).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук «Педагогічна експертиза інноваційної діяльності педагогічного колективу школи» зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія захищено у 2006 р. у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 59 наукових публікаціях автора (52 – одноосібні), з яких 27 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 одноосібна монографія (19 ум. друк. арк.), 10 статей у збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз, 3 публікації в зарубіжних наукових виданнях), 30 – апробаційного характеру, 2 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (659 найменувань, з них 90 – іноземними мовами) та додатків (13 на 62 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 529 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 397 сторінках. Роботу ілюстровано 12 таблицями та 10 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, викладено його концепцію, розкрито методологічний, теоретичний, методичний та практичний концепти, зазначено загальну і часткові гіпотези, схарактеризовано методологічну і теоретичну основи дослідження, відображено нормативну базу, охарактеризовано методи та організацію дослідно-експериментальної роботи, визначено експериментальну базу дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження, зазначено структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Методологічні засади професійної підготовки майбутніх соціальних працівників» – здійснено філософсько-методологічний аналіз сутності соціальної роботи; з'ясовано історію становлення професії «соціальний працівник»; схарактеризовано вітчизняний і закордонний досвід та визначено сучасні проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

У контексті дослідження доповнено понятійно-категорійний апарат базових дефініцій соціальної роботи (СР), що забезпечило мислєдіяльнісне обґрунтування її сутності на філософсько-методологічних засадах і відображає специфіку професійної діяльності соціальних працівників (СП) у різних сферах соціальної практики. Підсумовано, що розвиток СР мав безперервний, еволюційний характер від волонтерства до становлення професії «соціальний працівник» в індустріально розвинених країнах Західної Європи та США в кінці ХІХ ст. Відкриття спеціальності «Соціальна робота» у закладах освіти відбулося в Україні в 1991 р. Комплексне вивчення досвіду підготовки майбутніх соціальних працівників (МСП) забезпечило розуміння сучасного стану формування багатоступеневої системи підготовки майбутніх фахівців СР в Україні й узгодженості з європейськими схемами організації вищої освіти СП.

На основі здійсненого науково-практичного пошуку шляхів удосконалення вітчизняної вищої освіти встановлено вплив закордонного досвіду на професійну підготовку МСП в Україні: урахування американської моделі підготовки СП; опора на європейську модель. Доведено, що диференційованість, безперервність і багаторівневість системи підготовки МСП за кордоном формує основні та спеціалізовані компетентності в майбутніх фахівців (Дж. Анастас (J. Anastas), сприяє зростанню популярності професії та кількості затребуваних працівників (М. Харріс (M. Harris), що актуалізує вдосконалення професійної підготовки МСП в Україні.

Установлено, що сучасні проблеми професійної підготовки МСП зумовлені їхньою соціальною спрямованістю (суспільна значимість професії (О. Бегаль), ставлення громадянського суспільства до СР (М. Лукашевич, М. Туленков), особливості державної соціальної політики (О. Турчин); невирішеними питаннями різного спрямування: методологічного (відсутність єдиного підходу до

структурування категорійно-понятійного апарату СР (З. Бондаренко, Т. Лях), навчального (модернізація професійної підготовки (Н. Останіна), методичного (відсутність змістовних міждисциплінарних зв'язків (І. Савельчук) та єдиного підходу до професійної підготовки СП (О. Карпенко, Г. Слосанська), неналежна організація навчального процесу (О. Бойко), неможливість реалізації теоретичних надбань СР у практичну діяльність СП (Т. Семигіна), управлінського (управління соціальним розвитком (В. Скуратівський), якістю вищої освіти (М. Дмитриченко), діяльністю соціальних служб (Н. Гусак); особливостями професії та її практичним спрямуванням (цінності професії та пріоритети СР (Ю. Патик), можливості реалізації фахівця в умовах соціальної практики (В. Огневюк), цілісність СР (В. Бех), особливості професійної діяльності (Ю. Овод). Проте проблема фундаменталізації професійної підготовки (ФПП) МСП не знайшла відображення в працях науковців.

У другому розділі – «Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників як предмет науково-педагогічних досліджень» – обґрунтовано фундаменталізацію професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО) як педагогічну проблему; розглянуто методологічні засади фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; окреслено методологічні підходи до фундаменталізації вищої професійної освіти та розкрито напрями фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

У контексті виконання завдань дисертації виокремлено й уточнено сутність засадничих понять: «фундаменталізація», «фундаменталізація освіти», «фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників». В авторському розумінні фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників трактується як методологічна категорія, яка відображає регулятивні процеси в освітній системі, закладає основу для формування в особистості майбутнього фахівця системних фундаментальних знань, надає перевагу науковому світогляду, творчому мисленню, високому інтелекту, практичним навичкам дієвого використання отриманих знань та ціннісним міжособистісним взаєминам.

Науково-педагогічне дослідження ФПП дозволило виділити три періоди формування ФПП МСП. Перший період – концептуалізація основ фундаменталізації освіти (початок ХІХ ст.) – характеризувався виокремленням предмета освіти, яким є знання, що окреслюють фундаментальні науки (В. фон Гумбольдт (W. von Humboldt)). Другий період – теоретичний (середина ХІХ ст. – початок ХХ ст.) – формування моделей навчання, що пропонували студенту зануритися в науку для розвитку та набуття «атмосфери інтелекту» (Дж. Ньюмен (J. Newman)). Третій період – сучасний (середина ХХ ст. і донині) – визначається суперечностями між високими темпами розвитку сучасного суспільства, освітніми технологіями та відставанням освітньої сфери.

Визначення методологічних засад ФПП МСП здійснено на основі використання різновекторних фундаментально-теоретичних розвідок, що розкривають теорію СР з позицій критичного осмислення соціальної дійсності,

розтлумачення та пояснення фактів, котрі відображають найважливіші знання зв'язки та сприяють розробці способів і засобів вирішення науково-педагогічних проблем. Підсумовано, що теорія СР є науково-методологічною основою професійної діяльності СП. Наукове пізнання ФПП МСП розглянуто відповідно до різних рівнів методології: філософсько-перспективного, концептуально-дескриптивного та процесуально-праксеологічного.

На *філософсько-перспективному* рівні визначено методологічну основу ФПП МСП у контексті реалізації системного, синергетичного, гуманістичного, гносеологічного, тезаурусного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, праксеологічного, акмеологічного, аксіологічного та інтегративного методологічних підходів. Системний підхід відображав організацію цілісного освітнього процесу як єдність різних видів діяльності викладачів і студентів. Синергетичний підхід використовувався як методологія створення педагогічної системи ФПП МСП, дав змогу організувати умови для продуктивного діалогу «порядок – хаос», на межі яких «кристалізуються» нові фундаментальні знання, та спрямувати процес навчання студентів на формування готовності до професійної діяльності. Практична реалізація гуманістичного підходу сприяла утвердженню бачення людини як найвищої соціальної цінності та відповідності професійної діяльності МСП сучасним потребам клієнтів соціальних служб. Гносеологічний підхід розглядав можливість пізнання майбутніми СП предметів і явищ соціальної дійсності, їхніх сутнісних властивостей, зв'язків і відношень, спрямований на вивчення джерел, шляхів, методів, форм і закономірностей пізнавального процесу. У межах тезаурусного підходу метою ФПП МСП було формування в студентів концептуального стилю мислення, збагаченого інтегрованими знаннями з різних дисциплін. Стрижневою ідеєю компетентнісного підходу є зміщення акцентів освіти з площини нагромадження нормативно визначених знань, умінь і навичок студентів у площину формування й розвитку в МСП здатності результативно застосовувати сформовану професійну компетентність для успішної самореалізації в СР. Особистісно орієнтований підхід забезпечував поєднання ФПП МСП з потребами, інтересами і здібностями майбутніх фахівців, використовуючи активну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і студентів та оптимальний вибір технологій, методів і форм освітньої діяльності. Діяльнісний підхід спрямовував освітню діяльність МСП на професійний розвиток і становлення суб'єктності студентів, що забезпечує успішність майбутніх фахівців у СР. Праксеологічний підхід спрямовано на оптимізацію професійного й особистісно значущого продуктивного навчання МСП, відповідно до вимог реальної соціальної практики. Реалізація аксіологічного підходу передбачала усвідомлення майбутніми СП індивідуальних потреб, життєвих цілей і професійних інтересів. Спрямованість ФПП на формування «акме» МСП сприяла визначенню студентами особистісних віх удосконалення на всіх етапах професійного життя. Інтегративний підхід розглянуто в контексті підвищення цілісності підготовки МСП шляхом об'єднання міждисциплінарних знань. Інноваційно-технологічний підхід забезпечив урахування та реалізацію інноваційної діяльності в технологічному процесі ФПП МСП у ЗВО.

На *концептуально-дескриптивному* рівні визначено дієві методологічні принципи як основу концептуальної стратегії ФПП МСС (системності, інтегративності, науковості, інваріантності, цілеспрямованості та вмотивованості, оптимізації освітнього процесу, усвідомлення ґрунтовності професійних знань, професійного саморозвитку, самосвідомості, творчої активності).

На *процесуально-праксеологічному* рівні відбувалося осмислення належних способів, прийомів, процедур для реалізації стратегії дослідницької діяльності та одержання достовірного наукового результату.

Установлені *напрями* ФПП МСП на методологічному, цільовому, теоретичному та методично-практичному рівнях згруповано навколо інтеграції теоретичної і практичної підготовки, універсалізації знань, умінь і навичок студентів та ціннісної професіоналізації майбутніх фахівців. У МСП формуються уявлення про фундаментальні основи соціогуманітарних наук: відображення в змісті навчальних дисциплін наукових об'єктів пізнання, процесів реальної соціальної дійсності, особливостей їхнього виникнення та розвитку; виокремлення в кожній дисципліні власного об'єкта і предмета вивчення, віднаходження у всіх дисциплінах взаємозалежних характеристик та ознак (інтегрованого понятійно-категорійного апарату, технологій, теоретичних і емпіричних методів пізнання, причинно-наслідкових зв'язків та ін.). Універсалізація знань, умінь і навичок МСП спрямована на виокремлення основних структурних одиниць наукового знання, які мають найвищий ступінь узагальнення явищ соціальної дійсності.

У третьому розділі – «Інноваційні підходи до фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України» – проаналізовано інноваційно-технологічні процеси у вищій школі; розкрито сутність інтеграції педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників; розглянуто проблему використання педагогічних технологій у процесі фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти та здійснено характеристику засобів інтегративної тренінгово-інформаційної технології для фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Розробляючи інтегративну тренінгово-інформаційну технологію для фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, виходили з того, що педагогічна технологія поєднує роботу викладачів та професійно вмотивованих студентів, змістове наповнення навчальних дисциплін та засоби навчання. З'ясовано, що інноваційно-технологічні процеси у ЗВО набули актуальності, оскільки спрямовані на формування професійної компетентності фахівця (О. Бойко, Р. Вайнола, І. Козловська, І. Мельничук, В. Поліщук, Л. Прудка, Л. Сігаєва, В. Тищенко та ін.). Інноваційно-технологічні процеси у вищій школі визначають прогресивний початок у наукових пошуках, можливість і здатність змінити освітній процес шляхом переходу системи з одного стану в інший (І. Белкін). Інноватизація освіти МСП передбачає поступове скерування традиційного навчання в бік зміщення змістового наповнення навчальних дисциплін на ФПП. Використання інноваційно-технологічних

процесів у ФПП МСП передбачає планомірне, систематичне, послідовне введення в підготовку студентів оригінальних, авторських методик, починаючи від формулювання мети до очікуваних результатів. Це досягається шляхом удосконалення робочих програм, розширення змістового наповнення та науково-методичного забезпечення навчальних дисциплін, використання комплексних професійно зорієнтованих діагностичних методик, тестів, ситуативних проблемних завдань професійного спрямування та ін.

Пріоритетними методологічними векторами в інтеграції педагогічних технологій визначено вмотивованість студентів як індивідуально-особистісне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності; поєднання викладачем різних форм організації навчальної діяльності МСП: індивідуальної, групової та фронтально-колективної; адаптивність навчального процесу до індивідуальних особливостей студентів; діалогічність та паритетність у суб'єкт-суб'єктному освітньому середовищі; гнучкість як здатність оперативно реагувати й адаптуватися до змінних науково-технічних та соціально-економічних умов. Ознаками інтегративної педагогічної технології є укрупнення дидактичних одиниць, планування результатів навчання, групове навчання з чітко побудованою динамікою в складі груп, комп'ютерна підтримка технології (за В. Гузевим). У процесі ФПП МСП одночасно використовувалися інформаційні, інтерактивні та тренінгові педагогічні технології. Інформаційні технології забезпечували роботу студентів з інформаційним ресурсом з метою збору, обробки, транслявання, застосування навчального матеріалу професійного змісту, використання комп'ютерних програмних засобів для роботи з електронним текстом, електронними таблицями, для створення навчальних презентацій. Інформаційний обмін відбувався в процесі інтерактивної взаємодії з іншими суб'єктами навчального процесу, що вимагало належної професійної підготовленості МСП (Н. Карпенко, І. Мельничук, О. Пометун, Г. Селевко, Т. Сила та ін.). З метою інтеграції інформаційних та інтерактивних технологій, активізації навчального процесу, формування в студентів оптимальної міжособистісної та професійної поведінки, набуття певного досвіду виконання професійних дій МСП використано тренінгові технології, які характеризуються комплексом інтенсивних методів перетворювального впливу на особистість та здійснювали соціально-психологічний та педагогічний вплив на окремого студента і групу загалом.

Успішне функціонування розробленої *інтегративної тренінгово-інформаційної технології* (ІТІТ) взаємопов'язане з її основними загальними якостями: системністю, комплексністю, цілісністю та концептуальністю. Складники ІТІТ (інформаційний, тренінговий, інтерактивний) в комплексі забезпечували підвищення результативності професійної підготовки МСП. Реалізація ІТІТ забезпечує: усвідомлення МСП навчальної проблеми, досягнення значущих освітніх цілей та ефективного кінцевого результату; самостійну, активно-пошукову діяльність студентів за сприяння викладача; ефективне використання інформаційних навчальних засобів, розвиток професійних функцій та компетентностей. Використання ІТІТ забезпечує гнучкість, адаптивність,

прогностичність, праксеологічність освітнього процесу та характеризується дидактичними можливостями, логіко-сисловою та функціональною спрямованістю, ураховує інтелектуально-пізнавальне, об'єктно-предметне і мотиваційне ціннісно-сислове поле професійної підготовки фахівців.

Засобами ІТІТ є: інтегративні форми проведення занять у вищій школі (різні види лекцій (лекція-бесіда, дискусія, із застосуванням техніки зворотного зв'язку, з помилками, аналізу конкретної ситуації, проблемна, інтерактивна, прес-конференція, «круглий стіл»), семінарів і практичних занять з використанням інтеракцій), інтегративні методи навчання (мозковий штурм, дискусії, кейс-метод, діалог культур, портфоліо, ігри, симуляційно-ігрові, професійно орієнтовані вправи, навчальні тренінги та ін.), матеріальні (інтерактивна дошка, мультимедіа та комп'ютерна техніка тощо) та інформативні засоби (науково-методична література, мультимедійні навчально-методичні матеріали, навчальні програми і методичне забезпечення вивчення дисциплін із СР, інформаційно-освітні сайти, Інтернет-ресурси).

У процесі ФПП МСП засоби ІТІТ класифіковано в чотири групи відповідно до мети та завдань навчального заняття: праксеологічно-діяльнісні, інтелектуально-гносеологічні, аксіо-акмеологічні та об'єктно-предметні.

Праксеологічно-діяльнісні засоби ІТІТ (мозковий штурм, ігрові методи і форми проведення занять, різнопрофільні тренінгові вправи) спрямовано на обґрунтування специфіки виконання правильних та ефективних дій МСП та апробації їхнього виконання. До *інтелектуально-гносеологічних засобів ІТІТ* належать: «Діалог культур» – для заохочення МСП до активної пізнавальної діяльності; кейс-метод – для залучення до аналізу та розв'язання конкретних ситуацій професійного спрямування; оформлення портфоліо – для активізації самостійної діяльності студентів, їхнього прагнення до самоосвіти, виявлення творчих підходів до розв'язання професійних завдань, ерудиції, уяви. *Аксіо-акмеологічні засоби ІТІТ* (ситуаційно-рольові, дидактичні, організаційно-діяльнісні, ділові, творчі, професійно-імітаційні ігри; навчальні тренінги) сприяли ціннісно-сислового та цільовому самовизначенню МСП у набутті професії (сформовані інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації в умовах навчальних тренінгів, кейс-методу та фіксації динаміки позитивного професійного зростання). *Об'єктно-предметні засоби ІТІТ* (технічні засоби навчання, інтерактивні дошки, мультимедійна і комп'ютерна техніка, науково-методична література з вивчення навчальних дисциплін, робочі і навчальні програми, методичне забезпечення ФПП МСП, веб-сайти, Інтернет) були допоміжною, з'єднувальною ланкою між діяльністю викладача і студентів.

Урахування специфіки професійної підготовки МСП та їхньої первинної професіоналізації у ЗВО сприяло використанню засобів-методів та засобів-форм ІТІТ, які не вносили змін у систему традиційного навчання, а оптимізували професійну спрямованість ФПП МСП.

У четвертому розділі – «Педагогічна система фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій» – розкрито концептуальні основи фундаменталізації професійної

підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології; уточнено структуру готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності; визначено педагогічні умови реалізації системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології; обґрунтовано педагогічну систему фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та її структурно-функціональну модель.

Концепція ФПП МСП засобами ІТІТ пов'язана з виконанням соціального замовлення суспільства на компетентнісного фахівця. Реалізація *основних концептуальних положень* відбувалася на методологічному, теоретичному, методичному та практичному рівнях, що стало підґрунтям для розробки педагогічної системи.

На *методологічному* рівні проведено методологічний аналіз сутності СР; обґрунтовано логіку побудови СР як професійної діяльності; виявлено провідні ідеї, що розкривали загальні науково-світоглядні діяння дослідника в здійснюванні наукового пошуку; визначено сукупність принципів, засобів і методів, які забезпечували основу концептуальної стратегії дослідно-експериментальної діяльності; окреслено критерії та показники для забезпечення ефективного здійснення обраної стратегії дослідницької діяльності та одержання достовірного наукового матеріалу для оцінки дієвості системи ФПП МСП засобами ІТІТ у ЗВО. На *теоретичному* рівні обґрунтовано вчення про фундаменталізацію освіти, яке з'єднує в одну систему теорію і методологію СР, професійну діяльність СП та підготовку майбутніх фахівців СР; встановлено категорійно-понятійний апарат експериментального дослідження, теоретично обґрунтовано парадигмальні зміни, що відбуваються в процесі реалізації педагогічних умов ФПП МСП засобами ІТІТ; доведено значення використання ІТІТ для ФПП; теоретично обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні готовності МСП до професійної діяльності, здійснено розробку методики якісної оцінки результатів навчальних досягнень студентів. На *методичному* рівні забезпечено систему ФПП МСП *науково-методичним осмисленням* ІТІТ. На *практичному* рівні педагогічні умови сприяли впровадженню системи ФПП МСП засобами ІТІТ у навчальний процес ЗВО, результативність якої визначалася сформованою готовністю МСП до професійної діяльності.

Концепція, вибудована в цілісності і неподільності, стала основою для встановлення тісних взаємозв'язків окреслених методологічних *підходів* до ФПП (системний, синергетичний, гуманістичний, гносеологічний, тезаурусний, компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний, праксеологічний, акмеологічний, аксіологічний та інтегративний) засобами ІТІТ з *методологічними принципами* (системності; інтегративності; науковості; інваріантності; цілеспрямованості та вмотивованості; оптимізації освітнього процесу; усвідомлення ґрунтовності професійних знань; професійного саморозвитку, самосвідомості, творчої активності), що вплинуло на результат ФПП – сформованість готовності МСП до професійної діяльності.

Структура готовності МСП до професійної діяльності визначена за допомогою критеріїв і показників сформованості таких *компонентів*: мотиваційно-ціннісного (критерій – особистісний) – сформованість інтересу, потреби, прагнень до реалізації нормативного виконання соціальних ролей СП, усвідомлене розуміння МСП ціннісно-корисної професійної СП, задоволеності особистісними діями, що сприяло формуванню позитивних стійких мотивів до опанування професії СП; фундаментально-когнітивного (критерій – знаннєвий) – сукупність професійних знань студентів, потрібних для продуктивної діяльності, високої здатності до навчання та спрямованості на оволодіння специфікою соціогуманітарної діяльності; професійно-діяльнісного (критерій – діяльнісний) – здатність студентів до виконання результативних професійних дій у змодельованих професійних ситуаціях (здатність до продукування новацій у професійній сфері, уміння МСП створювати якісно нове знання) за дієвої педагогічної взаємодії, та особистісно-розвивального (критерій – розвивальний) – розвиток самоосвітнього і діялісно-вчинкового потенціалу МСП, що тісно пов'язаний з продуктивним формуванням у студентів внутрішньої рефлексії, котра виявляється в прагненні до самоаналізу, узагальнення, осмислення та об'єктивної оцінки особистісної навчальної діяльності з позицій її соціальної значущості. Сформованість кожного компонента готовності МСП до професійної діяльності визначалася за чотирма рівнями: високим (конструктивно-креативним), достатнім (професійно-функціональним), задовільним (обмежено-виконавчим) та низьким (частково-відтворювальним).

Визначено та теоретично обґрунтовано *педагогічні умови* ФПП МСП засобами ІТІТ. Реалізація першої педагогічної умови – створення мотиваційно-ціннісного освітнього середовища в процесі ФПП МСП засобами ІТІТ – спрямована на формування мотиваційно-ціннісного компонента готовності МСП до професійної діяльності. Використовуватися такі засоби ІТІТ: мотиваційні завдання, симуляційно-ігрові вправи на формування мотивації, створення власного портфолію, ведення термінологічного словника, стимуляційно-тренінгові ситуації професійного спрямування, що впливало на прийняття студентами оптимальних і вмотивованих рішень. Упровадження другої педагогічної умови – спрямованість вивчення дисциплін циклу професійної підготовки на фундаменталізацію знань – сприяло формуванню фундаментально-когнітивного компонента готовності МСП до діяльності за фахом. Використовувалися: кейс-метод, діалог культур, мозковий штурм, групові дискусії, дидактичні ігри, навчально-ігрове проектування, стимуляційно-ігрові, професійні інтегративні вправи, навчальні тренінги, портфолію, складання кросвордів та схем, розв'язання професійно-спрямованих завдань на основі діалогічної та полідіалогічної взаємодії. Реалізація третьої педагогічної умови – використання фахово зорієнтованих ситуацій у процесі ФПП МСП засобами ІТІТ – направлена на формування професійно-діялісного компонента й здійснювалася з урахуванням того, що навчальна діяльність МСП забезпечує перебіг пізнавальних процесів із залученням студентів у різні її види, починаючи від індивідуальних дій, групових обговорень до спільної аналітико-теоретичної роботи, та супроводжувалося

відповідною вербалізацією особистісних розумінь, оцінок, суджень, ціннісних зв'язків, актуальних для СР. Використовувалася законодавча база з надання соціальних послуг клієнтам соціальних служб, положення Конституції України та інші нормативні документи, нестандартні професійні ситуації, навчальні вправи, фахово орієнтовані завдання, розв'язання яких відбувалося на основі отриманих студентами фундаментальних знань. Реалізація четвертої педагогічної умови – спрямованість самоосвітньої діяльності МСП на ФПП – спрямовувалася на формування особистісно-розвивального компонента готовності МСП до професійної діяльності. Самоосвітня діяльність студентів полягала у веденні термінологічного словника з відтворенням розуміння фундаментальних понять, створенні власного портфоліо, написанні індивідуальних та самостійних робіт професійного спрямування.

Педагогічну систему ФПП МСП засобами ІТІТ у ЗВО розроблено з урахуванням: головних суб'єктів освіти (студентів), суб'єкт-суб'єктної взаємодії (на рівні викладач – студент), суб'єкт-об'єктної взаємодії (на рівні викладач – засоби ІТІТ; студент – засоби ІТІТ), у межах якої відбувалося конструювання, розвиток і становлення готовності МСП до майбутньої діяльності, що відображало взаємозв'язок мети та результату ФПП. Окреслено ієрархію структурних блоків педагогічної системи ФПП МСП засобами ІТІТ, кожен з яких володіє інтегральними властивостями та передбачає причинно-наслідкові зв'язки.

Педагогічну систему ФПП МСП засобами ІТІТ розглянуто з позицій закономірних, стійких зв'язків між блоками в *структурно-функціональній моделі* (рис. 1), спрямованих на результативне формування готовності МСП до професійної діяльності. У *цільовому блоці* відображено соціальне замовлення суспільства на компетентного фахівця СР та конкретизовано мету реалізації педагогічної системи – забезпечити формування готовності студентів МСП до роботи за фахом в умовах ФПП засобами ІТІТ. *Концептуально-методологічний блок* педагогічної системи ФПП МСП засобами ІТІТ поєднує методологічний, теоретичний, методичний і практичний концепти, ґрунтується на інтеграції методологічних принципів (системності, інтегративності, науковості, інваріантності, цілеспрямованості та вмотивованості, оптимізації освітньої процесу, усвідомлення ґрунтовності професійних знань, професійного саморозвитку, самосвідомості, творчої активності) та методологічних підходів (системний, синергетичний, гуманістичний, гносеологічний, тезаурусний, компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний, праксеологічний, акмеологічний, аксіологічний та інтегративний). *Теоретично-змістовий блок* проектується на основі структурування напрямів ФПП на методологічному (широке впровадження методологічних підходів до організації процесу ФПП), цільовому (розвиток гнучкого професійного мислення та самосвідомості, що відображає усвідомлене ставлення МСП до процесу навчання), теоретичному (забезпечення інтеграції навчальних дисциплін та міжпредметних знань) і методично-практичному (формування узагальнених універсальних умінь і навичок МСП до розв'язання складних фахово зорієнтованих завдань) рівнях та передбачає розробку ІТІТ.

Рис. 1 Структурно-функціональна модель педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології у ЗВО

Реалізація *методично-практичного блоку* передбачала забезпечення практичного складника організації ФПП МСП: визначення та реалізація педагогічних умов, уточнення компонентів готовності студентів до професійної діяльності, які визначалися за обґрунтованими критеріями та показниками. *Результативно-оцінювальний блок* об'єднує рівні сформованої готовності студентів до професійної діяльності (високий (конструктивно-креативний), достатній (професійно-функціональний), задовільний (обмежено-виконавчий), низький (частково-відтворювальний)). Студентам, знання яких відповідали низькому рівню готовності до майбутньої діяльності, рекомендовано повторний курс навчання.

У п'ятому розділі – «Реалізація педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій» – визначено етапи організації та проведення експериментального дослідження, обґрунтовано методику реалізації системи ФПП МСП засобами ІТТ у ЗВО, наведено порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження з оцінювання дієвості педагогічної системи ФПП МСП та висвітлено його результати.

Організація дослідно-експериментальної роботи проводилася впродовж 2010–2018 рр. та охоплювала чотири етапи: пошуково-теоретичний етап (2010 р.), констатувальний (2011–2013 рр.), формувальний (2014–2018 рр.), узагальнювально-підсумковий (друга половина 2018 р.).

На пошуково-теоретичному етапі визначено мету, завдання, провідну ідею дисертаційної роботи; здійснено теоретично-порівняльний аналіз наукових джерел (філософської, педагогічної, науково-методичної літератури, дисертаційних робіт і монографій) з метою виокремлення теоретичних засад ФПП МСП у ЗВО України; обґрунтування засобів ІТТ та концептуальних підходів до ФПП МСП; встановлено експериментальну базу дослідження та визначено орієнтовну тривалість проведення експериментальних розвідок.

На констатувальному етапі, який проводився в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Бердянському державному педагогічному університеті, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Хмельницькому національному університеті та Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (здіяно 105 студентів четвертого курсу, що завершували навчання на бакалавраті, та 23 викладачі) використовувалися такі методи: анкетування, опитування, тести, метод визначення відповідності, ситуативні професійно зорієнтовані завдання, кейс-метод, метод відтворення понять для встановлення сформованості мотиваційно-ціннісного та фундаментально-когнітивного компонентів; самоаналіз, опитування, діагностування, ситуативні професійно зорієнтовані завдання для професійно-діяльнісного та особистісно-розвивального компонентів. Аналіз результатів констатувального етапу засвідчив, що 12,4 % студентів виявили високий рівень сформованої готовності до професійної діяльності, 46,7 % – достатній, 40,9 % – задовільний; середній бал (далі – СБ) становив 3,7 бала.

На основі кількісного аналізу результатів констатувального етапу встановлено, що в значній кількості студентів недостатньо сформовані професійні мотиви, виявлено задовільний рівень професійних знань і вмінь результативного вирішення професійних завдань, потрібних для кваліфікованої СР, не актуалізовані потреби в активній самоосвітній діяльності та ін., що свідчить про відсутність чіткого спрямування МСП на формування готовності до професійної діяльності.

Формувальний етап експериментального дослідження проводився зі студентами зазначених ЗВО, які розпочали навчання на першому курсі в 2014–2015 н.р. і завершили професійну підготовку на четвертому курсі в 2017–2018 н.р. Студентів розподілено на групи: контрольну (КГ) – 49 студентів та експериментальну (ЕГ) – 48 студентів. У КГ професійна підготовка МСП здійснювалася в умовах традиційного навчання, а в ЕГ – шляхом реалізації визначених педагогічних умов і структурно-функціональної моделі системи ФПП МСП засобами ІТІТ. В ЕГ використовувався *міждисциплінарний навчально-методичний комплекс* для ФПП МСП засобами ІТІТ, що оптимізувало професійне становлення та формувало у МСП готовність до професійної діяльності. Розроблені авторські матеріали використовувалися в процесі проведення лекційних і практичних занять під час вивчення навчальних дисциплін «Історія соціальної роботи», «Теорія соціальної роботи», «Технології роботи соціального працівника» та «Методи соціальної роботи».

Інтегративність змістових зв'язків між дисциплінами забезпечено виділенням у змісті кожної найбільш важливих, основоположних понять, інтегративно-дидактичних одиниць. Використання на заняттях різних форм лекцій та практичних занять з цільовими установками на забезпечення індивідуальної та групової роботи зі студентами забезпечувало практичну реалізацію методологічних принципів ФПП та комплексне формування всіх компонентів готовності МСП до професійної діяльності. Використано такі методи: групова дискусія, анкетування, діалог, обговорення, кейс-метод, аналіз, тестування, рольова гра, доказова аргументація, індивідуальний метод, опитування, раціональний метод, втручання, метод вирішення проблем, «мозковий штурм», інтегративна гра, бесіда, метод отримання групового досвіду, консультування, усвідомлення, метод мисленнєвих роздумів, демонстрація, порівняння, інтелектуальна розминка у формі взаємообміну думками, експрес-опитування, зіставлення, метод творчого підходу, що покроково, у процесі набуття фундаментальних знань, формувало у МСП готовність до професійної діяльності.

Розроблено *методичні рекомендації* для викладачів щодо впровадження системи ФПП МСП засобами ІТІТ.

Для аналізу результатів формувального етапу експериментального дослідження порівнювалися цифрові показники готовності МСП до професійної діяльності на етапах вхідного та підсумкового контролю (табл. 1).

Порівняльний аналіз табл. 1 засвідчив, що в обох категоріях груп спостерігається позитивна динаміка показників готовності до професійної діяльності МСП. Про результативність системи ФПП МСП засобами ІТІТ

свідчать показники сформованості всіх рівнів та СБ: у студентів КГ спостерігалось зростання цього показника від 3,5 до 3,7 бала (на 0,2 бала), а в ЕГ – від 3,5 до 4,0 (на 0,5 бала), що на 0,3 бала більше, ніж у студентів КГ.

Таблиця 1

Узагальнені результати готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності

Категорія груп, кількість студентів та етапи контролю		Цифрові показники готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності								СБ
		Високий		Достатній		Задовільний		Низький		
		КС	%	КС	%	КС	%	КС	%	
КГ (49 студ.)	ВК	3	6,1	21	42,9	22	44,9	3	6,1	3,5
	ПК	6	12,2	23	46,9	20	40,9	0	0	3,7
ЕГ (48 студ.)	ВК	2	4,1	22	45,8	21	43,8	3	6,3	3,5
	ПК	14	29,2	16	33,3	18	37,5	0	0	4,0

За допомогою методів математичної статистики (визначення F-критерію і t-критерію Стьюдента) доведено вірогідність і достовірність отриманих результатів.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення вирішення наукової проблеми вдосконалення професійної підготовки МСП у ЗВО, що підтвердило припущення про можливість формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності на основі реалізації експериментально розробленої педагогічної системи ФПП МСП засобами ІТІТ.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення та запропоновано інноваційне вирішення актуальної проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти, що полягає в експериментальній перевірці дієвості педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки МСП у ЗВО засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології. Результати проведеного дослідження підтвердили правомірність провідних положень висунутої гіпотези, засвідчили досягнення мети та результативність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких **висновків**:

1. Здійснений теоретико-методологічний аналіз сутності СР в Україні та за кордоном дав змогу визначити ключові особливості та прогресивні тенденції фундаменталізації та інноватизації професійної підготовки МСП у ЗВО: урахування затребуваності фаху та специфіки фахової діяльності; опора на професійну підготовку МСП та практичні аспекти майбутньої діяльності; потреба в організації наукових досліджень із СР та здобутті МСП фундаментальних знань; інтеграція інноваційної науково-дослідної та освітньої практики в ЗВО.

На основі визначення пріоритетних завдань вищої освіти МСП, її багатоаспектності, теоретичного узагальнення, закордонного та вітчизняного досвіду підготовки фахівців СР визначено прогресивні тенденції ФПП МСП:

цілісне використання наукового, педагогічного та практично значущого потенціалу ЗВО; спрямованість професійної підготовки МСП на інтегративність, генералізацію та універсалізацію навчального матеріалу; посилення практичної спрямованості освітнього процесу шляхом відповідної зміни змісту спеціальних навчальних дисциплін та методології організації освітнього процесу; залучення МСП до практичної діяльності, виконання завдань творчого і дослідницького характеру; вибудова суб'єкт-суб'єктних відносин для активізації навчання та паритетного спілкування; перехід від інформаційного навчання до діяльнісного та проблемного з акцентом на фундаментальний характер знання та самоосвітню діяльність студентів; реалізація інноваційних, особистісно зорієнтованих технологій навчання; упровадження засобів інноваційних ІТ у професійній підготовці МСП. На сучасному етапі розвитку педагогічних досліджень відсутня цілісна педагогічна система ФПП МСП у ЗВО, яка б базувалася на інноваційних об'єктно-предметних (технічних та інформативних) засобах навчання, забезпечувала можливість швидкої модернізації змісту дисциплін, науково-методичного забезпечення навчального процесу та побудову системи вищої освіти СП з використанням засобів ІТІТ. Інноватизація професійної підготовки МСП здійснювалася у напрямі використання інтерактивних, тренінгових, інформаційних технологій.

2. На основі теоретичного аналізу наукових літературних джерел та урахування методологічних підходів (системного, синергетичного, гуманістичного, гносеологічного, тезаурусного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, праксеологічного, акмеологічного, аксіологічного та інтегративного) до оновлення вищої професійної освіти розкрито сутність ФПП МСП як спеціальної галузі педагогіки, яка розкриває закономірності формування особистості фахівця в умовах вищої школи шляхом використання праксеологічно-діяльнісних, інтелектуально-гносеологічних, аксіо-акмеологічних та об'єктно-предметних засобів ІТІТ.

Фундаменталізацію професійної підготовки майбутніх соціальних працівників розглядаємо як методологічну категорію, що відображає регулятивні процеси в освітній системі, закладає основу для формування в особистості майбутнього фахівця системних фундаментальних знань, надає перевагу науковому світогляду, творчому мисленню, високому інтелекту, практичним навичкам дієвого використання отриманих знань та ціннісним міжособистісним взаєминам.

Об'єднані соціальним замовленням на забезпечення СР компетентними фахівцями, основні напрями ФПП МСП засобами ІТІТ здійснювалися на методологічному (широке впровадження методологічних підходів до організації процесу ФПП), цільовому (розвиток гнучкого професійного мислення та самосвідомості, що відображає усвідомлене ставлення МСП до процесу навчання), теоретичному (забезпечення інтеграції навчальних дисциплін та міжпредметних знань) і методично-практичному (формування узагальнених універсальних умінь і навичок МСП до розв'язання складних фахово зорієнтованих завдань) рівнях. До засобів ІТІТ, які сприяли реалізації напрямів

ФПП, належать праксеологічно-діяльнісні, інтелектуально-гносеологічні, аксіо-акмеологічні, об'єктно-предметні та антропо-соціоцентричні.

3. Розроблено та науково обґрунтовано концепцію ФПП МСП на засадах інтеграції інноваційних технологій у ЗВО, яка є теоретико-методологічним підґрунтям проектування інноваційного освітнього процесу в нормативно-правовому форматі СР, містить ідею оптимізації навчального процесу професійної підготовки МСП у ЗВО.

Основні положення концепції дослідження всебічно розкривають сутність, зміст і особливості ФПП МСП та сприяють реалізації провідної ідеї на методологічному, теоретичному, методичному та практичному рівнях, що відображає наукові засади формування готовності МСП до професійної діяльності відповідно до рівнів (високого, достатнього, задовільного і низького) готовності. На методологічному рівні проведено методологічний аналіз сутності СР, виявлено провідні ідеї та обґрунтовано логіку побудови СР як професійної діяльності, визначено сукупність принципів, засобів і методів, окреслено критерії та показники для забезпечення ефективного здійснення обраної стратегії дослідницької діяльності та одержання достовірного наукового матеріалу для оцінки дієвості педагогічної системи ФПП МСП засобами ІТІТ у ЗВО. На теоретичному рівні обґрунтовано вчення про фундаменталізацію освіти, яке об'єднує теорію і методологію СР, професійну діяльність та підготовку МСП; встановлено категорійно-понятійний апарат дослідження, теоретично обґрунтовано парадигмальні освітні зміни, що відбуваються в процесі реалізації педагогічних умов ФПП МСП засобами ІТІТ; доведено значимість використання ІТІТ для ФПП; теоретично обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні готовності МСП до професійної діяльності, здійснено розробку методики якісної оцінки результатів навчальних досягнень студентів. На методичному рівні забезпечено педагогічну систему ФПП МСП науково-методичним осмисленням ІТІТ. На практичному рівні педагогічні умови сприяли впровадженню педагогічної системи ФПП засобами ІТІТ у навчальний процес МСП в ЗВО. Результативність педагогічної системи ФПП засобами ІТІТ визначалася сформованою готовністю МСП до професійної діяльності.

Концепція ФПП МСС побудована на засадах сукупності методологічних принципів та специфічного принципу професійного занурення і вивільнення, що встановлюють взаємовідношення між визначеним предметом, об'єктом і проведеним науковим дослідженням, з урахуванням дидактичних переваг ФПП та особливостей СР як науки та професійної діяльності, вимог до функціональних обов'язків МСП. Концепція передбачає створення, реалізацію та експериментальну перевірку дієвості педагогічної системи ФПП МСП в ЗВО.

4. Комплексне використання кількох педагогічних технологій: інформаційної (забезпечує діяльність студента з навчально-інформаційним ресурсом із збору, обробки, продукування, трансляції, інформаційного знання), інтерактивної та тренінгової (володіють комплексом інтенсивних методів перетворювального впливу, передбачають групову інтерактивність) дало змогу інтегрувати їх в інтегративну тренінгово-інформаційну технологію. Успішність функціонування

ІТІТ пов'язано з її якостями: системністю, комплексністю, цілісністю та концептуальністю. Запропонована ІТІТ характеризується такими цілями: спрямованість на результативну ФПП, розвиток індивідуальних та професійних умінь приймати оптимальні рішення в специфічних нестандартних ситуаціях СР, формування фахових навичок працювати з науковими джерелами для формування дослідницьких умінь, засвоєння максимуму науково-фундаментальної та професійної інформації. Доцільність використання ІТІТ полягає в спрямуванні освітнього процесу на формування в ЗВО компетентного фахівця, готового до професійної діяльності в майбутньому; особистісний та професійний розвиток МСП; паритетну активно-розвивальну міжсуб'єктну взаємодію.

5. Фундаменталізація професійної підготовки МСП у ЗВО засобами ІТІТ спрямована на формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності за фахом. Структура готовності МСП до професійної діяльності визначається за допомогою критеріїв і показників сформованості її компонентів: мотиваційно-ціннісного (критерій – особистісний) – сформованість інтересу, потреби, прагнення до дієвого виконання МСП професійних ролей за успішної мотивації в процесі ФПП; фундаментально-когнітивного (критерій – знанневий) – сукупність фундаментальних знань студентів з фахових дисциплін, які готові до застосування в СР та спроможні активізувати в МСП самостійну, навчально-пізнавальну та дослідницьку діяльність; професійно-діяльнісного (критерій – діяльнісний) – здатність студентів до ефективної творчої діяльності в процесі виконання професійних дій у змодельованих ситуаціях (здатність до вміння використовувати законодавчу базу; уміння використовувати методи СР, уміння вирішувати нестандартні професійні задачі) та особистісно-розвивального (критерій – розвивальний) – розвиток готовності до самоосвітньої діяльності, який переважає над різними формами привласнення знань. Сформовану готовність МСП до професійної СР визначено за чотирма рівнями – високим (конструктивно-креативний), достатнім (професійно-функціональний), задовільним (обмежено-виконавчий) і низьким (частково-відтворювальний).

Формування всіх компонентів готовності відбувалося шляхом реалізації визначених взаємодоповнювальних педагогічних умов: створення мотиваційно-ціннісного освітнього середовища в процесі ФПП МСП, спрямованість вивчення дисциплін циклу професійної підготовки на фундаменталізацію знань, використання фахово зорієнтованих ситуацій у професійній підготовці МСП, спрямованість самоосвітньої діяльності МСП на ФПП.

6. Теоретично обґрунтована педагогічна система ФПП МСП у ЗВО засобами ІТІТ взаємозумовлена структурними складниками, що об'єднані єдиною освітньою метою (формування готовності МСП до роботи за фахом), цілісно функціонують в освітньому процесі, зумовлюють упорядкованість, взаємозв'язки і взаємовідносини, є ієрархічною, технологічною та інтегративною. Педагогічна система ФПП МСП у ЗВО засобами ІТІТ аналізується як складно структурована синергетична система, оскільки відкрита для розвитку (кореляційно залежна від спрямувань державної соціальної політики, соціальних потреб населення, освітнього ринку праці тощо), нестійка (постійні переми в освітніх стандартах,

поява нових соціальних спеціальностей, дотичних напрямів підготовки фахівця тощо). Запровадження інновацій у навчальний процес МСП у ЗВО спричинює освітні флуктуації, які заохочують розвиток ФПП та сприяє самоорганізації педагогічної системи. Концептуальні основи педагогічної системи ФПП МСП у ЗВО засобами ІТІТ відображено в структурно-функціональній моделі, яку розглядаємо з позицій наукового внеску в теорію проєктивного моделювання складних освітніх систем. Структурно-функціональна модель віддзеркалює педагогічну систему специфічної організації ФПП, а відтак процесу навчання МСП, урахує методологічні принципи, методологічні підходи, інноваційні методики та засоби ІТІТ, які сповна формують готовність МСП до професійної діяльності від низького до високого рівня. Структурно-функціональна модель педагогічної системи ФПП МСП у ЗВО засобами ІТІТ охоплює п'ять взаємодоповнювальних блоків.

Цільовий блок відображає замовлення суспільства на компетентного фахівця, напрями розвитку вищої освіти МСП й визначає мету функціонування педагогічної системи – забезпечити формування готовності майбутніх МСП до професійної діяльності в умовах ФПП засобами інноваційних педагогічних технологій. У концептуально-методологічному блоці зазначено основні положення концепції, спрямування методологічних підходів та принципів ФПП МСП, що визначають загальнонаукову реалізацію змісту методологічних, теоретичних, методичних та практичних концептів змодельованої системи. У теоретично-змістовому блоці визначені напрями ФПП МСП та розроблено ІТІТ. Методично-практичний блок поєднує визначені педагогічні умови і засоби ІТІТ для дієвого формування готовності МСП до професійної діяльності та долучає майбутніх фахівців до освітнього середовища ФПП. У результативно-оцінювальному блоці структурно-функціональної моделі визначено рівні готовності та кінцеві результати ФПП засобами ІТІТ.

7. Експериментальна перевірка дієвості спроектованої системи ФПП МСП у ЗВО засобами ІТІТ засвідчила її результативне використання реалізації авторської моделі в експериментальних групах. З метою аналізу результатів експериментального дослідження здійснювалося визначення вхідного та підсумкового рівнів сформованості готовності МСП до професійної діяльності, які навчалися в КГ та ЕГ групах. Здійснений аналіз рівнів готовності МСП до роботи за фахом засвідчив: збільшилася кількість студентів-бакалаврів з високим рівнем у КГ на 6,1 %, а ЕГ на 25,1 %; збільшилася кількість студентів з достатнім рівнем готовності в КГ на 4 %, проте в ЕГ відбулося зменшення на 12,5 % (пояснюється значним зростанням кількості студентів з високим рівнем); зменшилася кількість студентів-бакалаврів із задовільним рівнем відповідно на 4 % у КГ та 6,3 % в ЕГ. На етапі підсумкового контролю в обох категоріях груп не було студентів з низьким рівнем готовності до професійної діяльності.

Вивчення та одержані результати позитивної динаміки формувального етапу дослідно-експериментальної роботи, узагальнені бесіди з МСП підтвердили правильність робочої гіпотези, що дало змогу відзначити доцільність використання педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки

майбутніх соціальних працівників у ЗВО засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології.

Вірогідність отриманих результатів і достовірність дослідно-експериментального дослідження доведено шляхом використання статистичних методів обробки даних педагогічного експерименту за допомогою визначення F-критерію і t-критерію Стьюдента.

Отже, результати, отримані в процесі експериментальної перевірки реалізації запропонованої авторської педагогічної системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології, свідчать про її результативність та доцільність упровадження в освітній процес підготовки фахівців соціальної роботи у ЗВО.

Проведене дослідження має завершений характер, однак не претендує на вичерпну повноту розробки проблеми ФПП МСП у ЗВО. Подальші наукові пошуки будуть проводитися в напрямі вдосконалення ФПП МСП з метою цілеспрямованого формування готовності бакалаврів і магістрів СР до професійної діяльності та їхнього розвитку шляхом активного вдосконалення освітнього середовища ФПП засобами ІТІТ у ЗВО в сучасних реаліях глобалізації інтелектуального потенціалу, провідних навчально-фундаментальних досягнень з метою саморозвитку та професійного зростання особистості МСП.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Ребуха Л. З. Теорія та практика фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: [моногр.]. Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2018. 328 с.
2. Ребуха Л. З. Соціальна робота в закладах освіти: навч.-метод. посіб. Тернопіль: ПП Шпак В. Б., 2009. 204 с.
3. Ребуха Л. З. Методологічне обґрунтування соціальної роботи як виду професійної діяльності за сучасних умов суспільного розвитку. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*: зб. наук. праць. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. Вип. 11. С. 26–31.
4. Ребуха Л. З. Методологический анализ деятельности специалистов социальной работы. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. Vienna. 2016. № 11–12. Р. 33–38.
5. Ребуха Л. З. Становлення соціальної роботи як діяльності: від соціальної підтримки до культурно-цивілізованих форм соціальної допомоги. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць [Херсонський державний університет]. Херсон, 2016. Вип. LXXII, т. 2. С. 111–116.
6. Ребуха Л. Вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки соціальних працівників. *Педагогічний дискурс*: зб. наук. праць. Хмельницький, 2017. Вип. 23. С. 114–118.
7. Ребуха Л. Історичні аспекти становлення професії соціального працівника. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*: електрон.

наук. фах. вид. Сер.: Педагогіка. 2017. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_3_15.

8. Ребуха Л. Поліфункціональна діяльність соціального працівника як складова сутності соціальної роботи. *Молодь і ринок: щомісячн. наук.-пед. журн.* Дрогобич, 2017. № 1 (144). С. 55–59.

9. Ребуха Л. Сучасні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: електрон. наук. фахове вид. Сер.: Педагогіка.* 2017. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_5_16.

10. Ребуха Л. Фундаменталізація вищої професійної освіти майбутніх соціальних працівників: антропологічний та гуманістичний підхід. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць.* Сер.: Педагогіка. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 5/37. С. 156–163.

11. Ребуха Л. З. Инновационные технологии в профессиональной подготовке будущих социальных работников. *Теория и методика профессионального образования: сб. науч. статей.* 2017. Вып. 4, ч. 1. С. 112–117.

12. Ребуха Л. З. Сутнісний аналіз рівнів методологування науково-професійної соціальної роботи. *Science Rise: scientific journal: Pedagogical Education.* 2017. Vol. 2 (10). P. 18–21.

13. Melnychuk I., Rebukha L., Zavgorodnia T., Bloschchynskiy I. Strategic Significance of English in Self-Education of the Students iofn Socio-humanitarian Speciacialties for Fundamentalization of University Education. *Modern Journal of Language Teaching Methods.* 2018. Vol. 8, Issue 11. pp. 711–719.

14. Мельничук І. М., Ребуха Л. З. Організація експериментального дослідження професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах фундаменталізації освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України.* Сер.: Педагогічні науки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України.* Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький, 2018. № 3 (14). С. 384–394.

15. Ребуха Л. Методологічні підходи до фундаменталізації професійної освіти майбутніх соціальних працівників *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: зб. наук. праць.* Сер.: Педагогічні науки. Миколаїв, 2018. № 3 (62), т. 2. С. 258–262.

16. Ребуха Л. Оцінювання сформованої готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності за умов фундаменталізації освіти на засадах інтеграції інноваційних технологій. *Молодь і ринок: щомісячн. наук.-пед. журн.* Дрогобич, 2018. № 10 (165). С. 57–62.

17. Ребуха Л. Педагогічні умови реалізації системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України.* Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький, 2018. № 2 (13). С. 377–388.

18. Ребуха Л. Система фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій.

Освітологічний дискурс. 2018. № 3–4 (22–23).

URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/527/445>.

19. Ребуха Л. З. Забезпечення фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інноваційних технологій. *Інноваційна педагогіка: наук журн.* 2018. Вип. 5. С. 125–128.

20. Ребуха Л. З. Інноваційно-технологічні процеси у фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка: наук. журн.* 2018. Вип. 3. С. 164–167.

21. Ребуха Л. З. Інтегративність інноваційних технологій професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць.* Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 58–59 (111–112). С. 448–455.

22. Ребуха Л. З. Концептуальні основи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій. *Педагогічні науки: зб. наук. праць [Херсонський державний університет].* Херсон, 2018. Вип. LXXXII, т. 1. С. 166–170.

23. Ребуха Л. З. Напрями фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2018. Вип. 62. С. 152–156.

24. Ребуха Л. З. Реалізація системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій. *Науковий вісник Ужгородського університету: наук. журн.* Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2018. Вип. 2 (43). С. 230–234.

25. Ребуха Л. З. Структура фундаменталізації підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: наук. журн.* Сер.: Педагогічні науки. Житомир, 2018. Вип. 3 (94). С. 76–80.

26. Ребуха Л. З. Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищій школі: концептуальні засади. *Вісник Черкаського університету: наук. журн.* Сер.: Педагогічні науки. Черкаси, 2018. № 9. С. 29–35.

27. Ребуха Л. З. Характеристика засобів інноваційних технологій для фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності: зб. наук. праць.* Львів, 2018. № 17. С. 156–161.

Опубліковані праці апробаційного характеру

28. Мельничук І. М., Ребуха Л. З., Мельничук С. Ю. Формування ціннісних орієнтацій студентів в умовах інтерактивної взаємодії. *Мандрівець.* 2008. №4 (75). С. 55–59.

29. Ребуха Л. З. Викладач вищого навчального закладу: професійні особливості ділової жінки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Сер.: Соціологія. Психологія. Педагогіка. 2009. Дод. 4, т. III (15). С. 454–459.

30. Ребуха Л. З. Особливості професійного вигорання соціальних працівників. *Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження*: зб. тез XV міжнар. конф. молодих науковців (Київ, 18–19 квіт. 2013 р.). Київ: ОВС, 2013. С. 134–136.

31. Ребуха Л. З. Процедури здійснення ефективної соціальної роботи. *Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження*: зб. тез XVI міжнар. конф. молодих науковців (Київ, 3–4 квіт. 2014 р.). Київ: ОВС, 2013. С. 301–304.

32. Ребуха Л., Миськів О. Психодидактичне проектування інноваційного змісту навчальних дисциплін у вищому навчальному закладі. *Вітакультурний млин*: методологічний альманах. 2014. Модуль 16. С. 51–56.

33. Фурман А. В., Ребуха Л. З. Методологічна концепція дисципліни «Теорія соціальної роботи». *Вітакультурний млин*: методологічний альманах. 2014. Модуль 17. С. 20–29.

34. Ребуха Л. З. Методологія соціальної роботи як складова фахової діяльності соціального працівника. *Theoretical and Applied Researches in the Field of Pedagogy, Psychology and Social Science: Conference Proceedings of International Scientific-Practical Conference* (Kielce, 28–29 December, 2016). Kielce: Holy Gross University. pp. 113–115.

35. Ребуха Л. З. Професійна підготовка працівників соціальної сфери. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 28–29 жовт. 2016 р.). Запоріжжя: КПУ, 2016. С. 86–89.

36. Ребуха Л. З. Теоретико-методологічне конструювання соціальної роботи: запорука успішної діяльності соціального працівника. *Соціальна робота: виклики сьогодення*: зб. тез V всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 29–30 лист. 2016 р.). Тернопіль: Вектор, 2016. С. 141–143.

37. Ребуха Л. З. Теоретичні основи діяльності соціального працівника. *Київський науково-педагогічний вісник*: наук. журн. 2016. № 9 (09). С. 41–46.

38. Ребуха Л. З. Фундаменталізація та професіоналізація освіти як основні складові навчання спеціаліста соціальної сфери. *Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18–19 лист. 2016 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 159–161.

39. Rebukha L. Z. Integration Approach in the Professional Training of Social Workers. *Innovations and Modern Technology in the Educational System : Contribution of Poland and Ukraine*: Conference Proceedings of International Scientific and Practical Conference (Sandomierz, May 5–6, 2017). Sandomierz, 2017. pp. 133–135.

40. Rebukha L. Z. Training of Social Workers in European Universities. *Forming of Modern Educational Environment: Benefits, Risks, Implementation Mechanisms*: Conference Proceedings of International Scientific-Practical Conference (Tbilisi, September 29, 2017). Tbilisi: Baltija Publishing. 2017. pp. 72–74.

41. Ребуха Л. З. Інноваційні процеси вищої школи: технологічний аспект. *Теорія і практика розвитку наукових знань*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28–29 груд. 2017 р.). Київ: МЦНД, 2017. Ч. III. С. 35–36.

42. Ребуха Л. З. Інноваційно-технологічні процеси у вищій школі: фундаменталізація професійної соціальної освіти. *Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи*: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 26–27 жовт. 2017 р.). Хмельницький: ХНУ, 2017. С. 39–40.

43. Ребуха Л. З. Методологічні підходи до фундаменталізації змісту професійної освіти у вищій школі. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 5–6 трав. 2017 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2017. Ч. 1. С. 98–100.

44. Ребуха Л. З. Підготовка соціальних працівників: аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. *Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13–14 січня 2017 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. С. 47–50.

45. Ребуха Л. З. Принципи формування змісту фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 12–13 трав. 2017 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. С. 83–85.

46. Ребуха Л. З. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: проблемні підходи. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 1–2 груд. 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 124–125.

47. Ребуха Л. З. Сучасні реалії професійної готовності майбутніх соціальних працівників до ефективної діяльності. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: зб. тез II міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 21–22 квіт. 2017 р.). Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2017. С. 215–218.

48. Ребуха Л. З. Упровадження засобів інноваційних технологій в організацію освітнього процесу майбутніх соціальних працівників. *Сучасний вимір психології та педагогіки*: зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 26–27 трав. 2017 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 137–139.

49. Ребуха Л. З., Василик Н. С. Принципи професійної підготовки фахівців із соціальної роботи. *Освітній простір XXI століття: реалії, новації, перспективи*: матеріали наук.-практ. конф. (Тернопіль, 23 лютого 2017 р.). Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2017. С. 101–102.

50. Ребуха Л. Дидактичні засоби інноваційних технологій у професійній підготовці соціальних працівників. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: зб. наук. праць XXXVIII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 29 серп. 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 38. С. 129–130.

51. Ребуха Л. З. Вплив педагогічних умов на формування системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників *Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук*:

матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4–5 трав. 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2018. С. 95–97.

52. Ребуха Л. З. Засадниче спрямування системи фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*: матеріали Четвертої міжн. наук.-практ. конф. (Умань, 11–12 жовт. 2018р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 127–130.

53. Ребуха Л. З. Основні етапи експериментального дослідження фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Актуальні проблеми сучасної соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: антидискримінаційна теорія і практика*: матеріали доповідей та повідомлень міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 14 верес. 2018 р.). Ужгород: РІК-У, 2018. С. 85–86.

54. Ребуха Л. З. Основні напрями фундаменталізації професійної освіти соціальних працівників. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення*: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4–5 трав. 2018 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2018. С. 53–55.

55. Ребуха Л. З. Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищій школі: методологічний аспект. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 20–21 квіт. 2018 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2018. С. 325–327.

56. Ребуха Л. З. Фундаменталізація професійної підготовки соціальних працівників на засадах інтеграції інноваційних технологій. *Соціальна робота: виклики сьогодення*: зб. наук. праць за матеріалами VII всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 26–27 квіт. 2018 р.). Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. С. 109–110.

57. Ребуха Л., Виноградова Т. Формування системи цінностей майбутніх фахівців соціогуманітарної сфери за фундаменталізації професійної підготовки у вищій школі. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді*: зб. тез II міжнар. студ. наук. конф. (Тернопіль, 1 черв. 2018 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 171–173.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

58. Ребуха Л. З. Міждисциплінарний навчально-методичний комплекс (для використання ІТІТ у вивченні дисциплін «Історія соціальної роботи», «Теорія соціальної роботи», «Технологія роботи соціального працівника», «Методи соціальної роботи»). Тернопіль: Вектор, 2018. 79 с.

59. Ребуха Л. З. Методичні рекомендації для викладачів з використання інтегративної тренінгово-інформаційної технології у підготовці майбутніх соціальних працівників. Тернопіль: Вектор, 2018. 27 с.

АНОТАЦІЇ

Ребуха Л. З. Теоретичні і методичні засади фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2019.

У дисертації розкрито концепцію фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти, яка базується на методологічних підходах, закордонному і вітчизняному досвіді професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної парадигми вищої освіти. Обґрунтовано педагогічну систему фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтегративної тренінгово-інформаційної технології та розроблено її структурно-функціональну модель, що складається з цільового, концептуально-методологічного, теоретично-змістового, методично-практичного, результативно-оцінювального блоків. Дієвість функціонування системи забезпечено педагогічними умовами, що сприяли створенню мотиваційно-ціннісного освітнього середовища; спрямованості вивчення дисциплін циклу професійної підготовки на фундаменталізацію знань; використання фахово зорієнтованих ситуацій у професійній підготовці; направленості самоосвітньої діяльності майбутніх соціальних працівників на фундаменталізацію професійної підготовки.

Ключові слова: соціальна робота, майбутні соціальні працівники, фундаменталізація професійної підготовки, готовність до професійної діяльності, засоби інтегративної тренінгово-інформаційної технології, педагогічна система, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.

Ребуха Л. З. Теоретические и методические основы фундаментализации профессиональной подготовки будущих социальных работников. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2019.

В диссертации раскрыта концепция фундаментализации профессиональной подготовки будущих социальных работников в учреждениях высшего образования, которая базируется на методологических подходах, зарубежном и отечественном опыте профессиональной подготовки будущих специалистов в условиях современной парадигмы высшего образования. Представлена педагогическая система фундаментализации профессиональной подготовки будущих социальных работников средствами интегративной тренингово-информационной технологии и разработана ее структурно-функциональная модель, состоящая из целевого, концептуально-методологического, теоретико-содержательного, методическо-практического, результативно-оценочного блоков.

Результативность функционирования системы обеспечена педагогическими условиями, которые способствовали созданию мотивационно-ценностной образовательной среды; направленности изучения дисциплин цикла профессиональной подготовки на фундаментализацию знаний; использования профессионально ориентированных ситуаций в профессиональной подготовке; направленности самообразовательной деятельности будущих социальных работников на фундаментализацию профессиональной подготовки, что взаимодополнялись и осуществлялись комплексно. Результатом реализации педагогических условий определена готовность будущих специалистов к осуществлению социальной работы.

Ключевые слова: социальная работа, будущие социальные работники, фундаментализация профессиональной подготовки, готовность к профессиональной деятельности, средства интегративной тренингово-информационной технологии, педагогическая система, педагогические условия, структурно-функциональная модель.

Rebukha L. Z. Theoretical and Methodical Foundations of Fundamentalization of Professional Training of the Future Social Workers. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2019.

The thorough research of theoretical and methodological foundations of fundamentalization of professional training of the future social workers by means of integrative training-information technology has been carried out in the dissertation.

The concept of fundamentalization of professional training of the future social workers in higher education institutions by means of integrated training-information technology based on systematic, synergetic, humanistic, epistemological, thesaurus, competence, personality-oriented, activity, praxeological, acmeological, axiological and integrative methodological approaches, foreign and domestic experience of professional training of the future social workers under the conditions of modern functioning of higher education has been grounded.

Theoretical generalization of the content of the term «fundamentalization of professional training of the future social workers» has been carried out. Accordingly, fundamentalization of professional training of the future social workers is considered as a methodological category that reflects the regulatory processes in the educational system, provides the basis for the formation of the systemic fundamental knowledge of the future specialist, gives preference to the scientific worldview, creative thinking, high intelligence, practical skills of the effective use of the received knowledge and value interpersonal relationships.

The essence of integrative training-information technology (determined by the general aims, principles, conceptual provisions of the fundamentalization of professional training and it establishes the structure of readiness of the future social

workers for professional activity) has been revealed, which consists in its orientation towards the formation of a competent specialist in institutions of higher education ready for the future professional activity.

We determined the pedagogical conditions of fundamentalization of professional training of the future social workers by means of integrated training-information technology in higher education institutions, which are mutually supplemented and realized in a complex manner, promote the creation of a motivational-valuable educational environment in the process of fundamentalization of professional training of the future social workers; the direction of studying the disciplines of the cycle of professional training for the fundamentalization of knowledge; the use of professional-oriented situations in training of the future social workers; direction of self-education activity of the future social workers on the fundamentalization of professional training. As a result of realization of pedagogical conditions, the readiness of the future social workers for the implementation of professional social work has been determined. It has been formed through the use of the following methods: brainstorming, discussions, case-method, dialogue of cultures, portfolio, didactic games, simulation-games, professionally-oriented exercises, educational trainings etc.

The structure of readiness of the future social worker for professional activity has been characterized. It consists of motivational-value, fundamental-cognitive, professional-activity and personality-developing components, and is determined by means of criteria (personal, knowledge, activity, developmental) as well as indicators of formation by the four assessment levels: high (constructive-creative), sufficient (professional-functional), satisfactory (limited-executive) and low (partially reproductive).

The pedagogical system of fundamentalization of professional training of the future social workers by means of integrative training-information technology has been theoretically grounded and its structural-functional model, consisting of the target, conceptual-methodological, theoretically-contextual, methodically-practical, performance-assessment blocks, complementing each other has been worked out.

The effectiveness and appropriateness of introducing into the educational process of training specialists of social work of the pedagogical system of fundamentalization of professional training by means of integrative training-information technology in the institutions of higher education has been experimentally proved.

Key words: social work, future social workers, fundamentalization of professional training, readiness for professional activity, means of integrative training-information technology, pedagogical system, pedagogical conditions, structural-functional model.

Підписано до друку 03.04.2019 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 249.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.